

fických materiálů, které v daném případě — ve srovnání s jejich užitím např. v antropologii, psychologii, etnografii — slouží především tomu, aby poskytly podklady pro hlubší poznání sociálně historických struktur na úrovni makro, mezzo i mikro-sociologické. U různých autorů chápá se pojem „biografického“ materiálu v poněkud odlišných podobách: jako „life story“ (vyprávěná životní historie) nebo jako „life history“, jako životní historie, rozšířená o konfrontaci vyprávění s dalšími historickými dokumenty (psané autobiografie, osobní dokumenty aj.) a tedy předpokládající dva autory, respondentu a analytika, při čemž badatel koriguje často ještě navíc tyto poznatky dalšími daty o dané společnosti. Široké využití mají i „případové“ studie („case history“), zejména v oblasti sociálně disfunkčních, „deviantních“ způsobů chování (kriminálnosti, narkomanie, toxikomanie aj.) a ovšem i pokusy podrobit analýze — s potřebnou kritickou obezřetností — dostupné životopisné materiály, uložené u zaměstnavatelů nebo na státních orgánech.

Biografická metoda — jak zdůrazňuje i vydavatel sborníku, francouzský sociolog Daniel Bertaux, vědecký pracovník SNRS (Centre National de Recherches scientifiques) v Paříži — má jakožto metoda užití v sociologii svůj počátek v Polsku, v tradici založené klasickou prací W. I. Thomase a F. Znanieckého. „The Polish Peasant in Europe and America. Monograph of an Immigrant Group“ (1918—1920) a jejich pokračovatele Jozefa Chalasińskiego, profesora varšavské univerzity (zemřel v r. 1979), jehož příspěvek je ve sborníku rovněž uveřejněn. Po období velkého rozšíření této metody v sociologii 30. a 40. let došlo k prudkému útlumu a teprve v 60. letech se znovu obrací pozornost k těmto postupům. Výrazem tohoto procesu je ustavení skupiny „Groupe d'Étude de l'Approche Biographique en Sociologie“ v rámci Mezinárodní sociologické společnosti z iniciativy Daniela Bertaux, kanadského sociologa Nicole Gagnona a polského sociologa Bronislawa Misztala. Tato skupina vystoupila se zvláštními zasedáními na IX. světovém sociologickém kongresu v Uppsale (srpen 1978) a v publikaci, na kterou zde upozorňujeme, podává přehled o dosažených zkušenostech z použití této metody.

Sborník se v první části zabývá epistemologickými a metodologickými východisky, v druhé části pak konkrétními aplikacemi této metody a ve třetí části — pojetím „životních historií“ jako historických dat (jako „vyprávěné historie“ — „oral history“). Mezi sedmnácti autory najdeme i řadu významných sociologů ze socialistických zemí: z PLR (Józef Chalasiński píše o životopisech mladé generace polských rolníků jako o obrazu soudobé kultury a Jan Szczański — autor hesla „Biografická metoda“ v knize „Handbuch der empirischen Sozialforschung“, vydané R. Königem ve Stuttgartu r. 1967 — o použití autobiografií v historicko-sociální psychologii) a MLR (Zoltán Kárpáti ze Sociologického ústavu MAV se zabývá užitím biografické metody při rozboru mobility a urbanizace v Maďarsku a Agnes Hankissová z Institutu masové komunikace pojednává o problému reinterpretace osobních životních historií). Již z toho je patrné, že užití biografické metody není bezprostředně svázáno s určitým teoreticko-metodologickým pojetím sociologie. Ve sborníku jsou zastoupeni představitelé interakcionalismu (kteří v době poklesu zájmu o biografické metody udržovali spolu s polskými sociology kontinuitu), strukturalismu, historické sociologie, ale též marxismu.

Nemáme tu místa na to, abychom se podrobněji zabývali jednotlivými příspěvky. Chtěli jsme zde taktó alespoň upozornit na zajímavý sborník, na možnost a nutnost přiměřeně využít také biografických metod v rámci marxistické sociologie pro potřeby sociologické teorie i praxe socialistické výstavby, při studiu problematiky životních drah, formování socialistické osobnosti, rozvíjení socialistického způsobu života a ovšem i v oblasti studia sociálně disfunkčních jevů.

Lubomír Nový

Betty Friedan: *The Second Stage*: New York 1981, Summit Books, 333 s.

Od doby prvních feministických „manifestů“ a angažované publicistiky konce šedesátých let uplynula řada let. Nad situací a programem současného feminismu se zamýšlí jedna z jeho čelných představitelk ve Spojených státech, Bětty Friedanová

ve své nejnovější knize „*The second Stage*“. Tuto knihu napsala za dvacet let po své první, úspěšné práci „*The Feminine Mystique*“, ve které se naléhavě obracela ke vzdělaným ženám středních vrstev americké buržoazní společnosti s výzvou, aby se zapojily do pracovního procesu. Tento první krok jim měl umožnit zbavit se hospodářské dominance svých manželů a nalézt vlastní identitu a seberealizaci v tvůrčí práci.

Ze srovnání obou prací vidíme, že z původního nadšeného optimismu autorce nezbylo. V uplynulých dvaceti letech došlo totiž v americké společnosti k závažným změnám — k hospodářské stagnaci, inflaci a nárustu počtu nezaměstnaných. Její poslední práci proto prostupují obavy o další osud feministického hnutí, obavy o existenci jistoty nejen žen, ale všech občanů, obavy ze stále se zhoršujícího sociálního zabezpečení a v neposlední řadě obavy z nukleární války.

Společenská situace nejistoty a strachu se odráží i v současném emancipačním hnutí. Po počátečních úspěších, kdy si ženy vynutily právo rozhodovat o svém mateřství, přístup do všech sfér průmyslu, školství, do vojenské akademie ve West Pointu — této bašty amerického machismu — přešlapuje ženské hnutí na místě, dochází v něm k rozkladu a stagnaci. Původní klisé o ztotožnění ženy manželem a rodinou, o antagonismu mezi zaměstnaneckou a mateřskou rolí, nejsou adekvátní novým, společensko-historickým podmínkám. Není také dnes již namísto násilná rétorika zaměřená proti mužům a rodině vůbec. Tyto původní a dosud stále omílané myšlenky totiž přehlížejí skutečnost, že velká část žen ráda a dobrovolně dává i dnes přednost „ekonomickému zajištění“ výdělečně činným manželem, i když celkový hospodářský vývoj kapitalistické společnosti toto zajištění značně zpochybnil. Rigidní program feministického hnutí také nebere v úvahu fakt, že i značná část mužů přehodnotila svůj postoj k ženám a akceptuje je jako rovnocenné partnerky jak doma, tak v zaměstnání. Vývoj společenského vědomí za dvacet let pokročil natolik, že vzdělaná žena, která chce podat výkon ve sféře práce, tuto možnost dnes již má. Problém vidí Friedanová v tom, že se musí přizpůsobit nárokům kladeným na muže, což jí pochopitelně ztěžuje propojení role zaměstnané ženy a role hospodyně a matky. V mužském světě práce existuje paradigma výkonu a konkurenčního boje a prosazení se v této sféře stojí ženu mnoho obětí, především v oblasti seberealizace jako ženy a matky. V tomto rozporu vidí autorka hlavní příčinu konfliktů pracujících žen. Dilema kariéra nebo mateřství nezmírňují v USA legislativní opatření, běžná v socialistických zemích, která by zákonným způsobem umožnila snadnější spojení rolí matky a pracující ženy.

Friedanová ve své nejnovější knize správně poukazuje na to, že faktická rovnoprávnost amerických žen spočívá pouze v tom, že se mohou svobodně rozhodnout pro jednu z rolí. Skoubení obou rolí není v současné hospodářské situaci podporováno ani konzervativně vedeným státem ani odbory. V programovém vytyčení sociálních opatření, která by vedla k integraci mateřské role a role pracující ženy, vidí Friedanová novou oblast působnosti emancipačního hnutí v jeho druhé etapě, v jeho „druhém kroku“.

Hlavním smyslem feministického hnutí osmdesátých let je vynucení společenského řešení problému dvojí role ženy. Hnutí by se mělo zaměřit na problémy, týkající se životní a sociální situace mladých rodin. Mělo by tedy udělat krok od úzkého vidění „ženského problému“ k celospolečenským problémům egalitární rodiny s dětmi.

Z kontextu knihy je zřejmé, že autorka si nedělá iluze o některých aspektech kapitalistického systému. Na druhé straně si neodpustila několik nalivných invektiv proti postavení žen v socialistických státech a proti socialistickému státnímu zřízení vůbec. Z takových postojů je zřejmá její totální neinformovanost o životě žen v socialismu a její poplatnost současné buržoazní ideologii.

I když je kniha napsána se sympatickým zanícením, československé pracující ženě nemůže dát nové podněty; cíle, za které bojuje, jsou v našich podmínkách dávno samozřejmé. Je také jasné i to, co Friedanová v knize nepřiznává, že skutečná rovnoprávnost žen, realizace v práci i v rodině, je možná pouze v socialistickém společenském systému.

Liliana Nerudová